

δή, ὅσων ἡ δεξιότης συνίσταται μόνον εἰς τὴν δουλικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τοῖς τεχνολογικοῖς βιβλίοις συνηθροισμένων κανόνων καὶ θεωρημάτων μιᾶς ἐκάστης τῶν τεχνῶν, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν τὴν τέχνην κεκτημένους, τὰ πρωτουργὰ δηλαδὴ ἐκεῖνα πνεύματα, ὧν τὰ ἔργα ἀναλυθέντα ἔδωκαν τοὺς κανόνας, καθ' οὓς οἱ πρῶτοι μηχανικῶς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων συνθέτουσι τὰ ἐδικά των, ἐξακολουθεῖ ὁ Πλωτῖνος: (V, 8, I). Πρὸς τούτοις, «δεῖ εἰδέναι καὶ ὅτι πολλὰ παρ' αὐτῶν, ποιοῦσιν αἱ τέχναι. Καὶ προστιθέασι γὰρ ὅτῳ τι ἐλλείπει, ὡς ἔχουσαι τὸ κάλλος· ἐπεὶ καὶ ὁ Φειδίας τὸν Δία πρὸς οὐδὲν αἰσθητὸν ποιήσας, ἀλλὰ λαβὼν οἶον ἂν γένοιτο, εἰ ἡμῖν ὁ Ζεὺς δι' ὀμμάτων ἐθέλοι φανῆναι».

Τοιοῦτον τὸ κατ' ἰδέαν κάλλος ἐν τῇ τέχνῃ παρὰ Πλωτίνῳ. Οἱ τεχνῖται λαμβάνουσιν αὐτὸ ἐν νῶ, εἰς τὴν τοῦ παντός ἀποβλέποντες φύσιν. Ἐνν. IV. 3. II, καὶ οὐχὶ ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἐκάστου κάλλιστα, ὡς ἐφρόνει ὁ Σωκράτης¹⁷.

Διὰ τῶν τελευταίων τούτων ἐξαγνίζει ὁ Πλωτῖνος ἐαυτὸν δι' ὅσα, χαριζόμενος τῷ Πλάτωνι, εἶπεν ἐν Ἐνν. IV. 3. 10, ὅτι ἡ τέχνη ὑστέρα τῆς φύσεως οὔσα, «μιμεῖται ἀμυδρὰ καὶ ἀσθενῆ ποιοῦσα μιμήματα, παίγνια ἄττα καὶ οὐ πολλοῦ ἄξια, μηχαναῖς πολλαῖς εἰς εἰδώλων φύσιν

17. Ἰδ. Ξενοφ. Ἀπομν. III. 10. 2. Ἐπομένως τὸ ἰδανικὸν λεγόμενον κάλλος δὲν δύναται παρὰ Πλωτίνῳ τοῦλάχιστον νὰ ὀνομασθῆ, ὡς ὁ μακαρίτης Κοραῆς προτείνει (ἐν Ἰγλῆ Γαλ. Λεξ. σελ. 181) κάλλος συναχτόν.

προσχωμένη». "Οχι. 'Η τέχνη εἰμπορεῖ νὰ ἦναι ὑστέρα κατὰ Πλάτωνα τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ κάλλος εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἐν τῇ φύσει ὅπως ἔχει αὕτη πρὸ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων. Δὲν λησμονοῦμεν ὅτι τὸν φυσικὸν κόσμον ἐγνώρισεν ἡμῖν ὁ Πλωτῖνος ἐν τῷ Ε' Κεφαλαίῳ, ὡς τὸ κάλλιστον καὶ τελειότατον, μετὰ τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν, δημιουργημα. 'Αλλὰ τὸ ὑψιστον ἐκεῖνο καὶ ἀνυπέμβλητον κάλλος τὸ ἔχει μόνον ἐφ' ὅσον λαμβάνεται ὡς ἐνιαῖον καὶ ἀρμονικὸν ἐν τῇ ποικίλῃ πολλαπλότητί του σύστημα, ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦθ' ὅπερ λέγομεν τὸ σύμπαν. Τὸ σύμπαν ὅμως τοῦτο, ὡς σύνολον οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀντιληφθῇ ὅπως ἀπολαύση τοῦ κάλλους αὐτοῦ συλλήβδην ἄλλως εἰ μὴ διὰ τοῦ νοῦ. "Ο,τι προσπίπτει εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ἐκ τῆς καλλονῆς αὐτοῦ εἶναι τεμάχιά τινα μόνον καὶ μέρη τοῦ ὅλου. Περὶ τούτων ὅμως, ὅπως περὶ πάσης μερικῆς ὑπάρξεως ἐπὶ γῆς, γνωρίζομεν, ὅτι τὸ κάλλος αὐτῆς ἐλαττοῦται ἀναλόγως τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνήκει ἢ ἐμψυχοῦσα αὐτὴν ἰδέα, δηλαδὴ ἀναλόγως τῆς ἀπὸ τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀποστάσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ βαθμοῦ, καθ' ὃν οἱ ἀμυδροὶ αὐτῆς λόγοι ἐπεκράτησαν ἐπὶ τῆς πρὸς ἣν ἐκοινώνησεν ὕλης. 'Ενῶ αἱ τῶν τεχνητῶν ψυχὰι διαφέρουσαι τῶν ἄλλων τιμιότητι, (V. 9. 13) καὶ τοὺς λόγους ἀμέσως παρὰ τῆς ἐν τῷ νῶ Τέχνης λαμβάνουσαι, ἐνεργοῦσι μορφοῦσαι τὴν ὕλην διὰ δυνάμεως πρώτης τάξεως. Διὰ τοῦτο ὅπου οἱ λόγοι τῆς φύσεως ἐξασθενήσαντες ἀπέτυχον τοῦ καλλυντικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ, τῆς ὕλης ἀνθισταμένης εἰς τὴν τελείαν ἐπ' αὐτῆς ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας, ἐκεῖ ἔρχονται δι' ἰσχυροτέ-

ρων δυνάμεων αἱ τέχναι ἀναπληροῦσαι τὰς ἐλλείψεις τῆς φύσεως, τελειοποιῦσαι τὰ δημιουργήματά της. Καθ' ὅσον δὲ ποιοῦσι τοῦτο ἀποβλέπουν οὐχὶ εἰς τοὺς καθ' ἕκαστα λόγους, ὧν τὸ αἶσχος ἔρχονται νὰ καλλύνωσιν, ἀλλὰ εἰς τὸν ἀρχέτυπον ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐγένετο αὐτὸ τῷ σύμπαν ὀλόκληρον, κατὰ τοσοῦτον τὰ ἔργα τῶν τεχνῶν εἶναι ἀναμφισβητήτως τελειότερα καὶ καλλίω τῶν τῆς φύσεως πλασμάτων. Τὰ καλλιτεχνήματα δὲν εἶναι μέρη καὶ τεμάχια τινὰ κόσμου, ὅπως εἶναι τὰ φυσικὰ φαινόμενα καθ' ἕκαστα, ἀλλ' εἶναι ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ὀλόκληρος μικρόκοσμος.

Τὴν παρὰ Πλωτίνω ὑπεροχὴν τῆς τέχνης ὑπὲρ τὴν φύσιν ὀρθῶς διέκριναν καὶ εὐγλώττως διηρμήνευσαν τόσοσὺν ὁ Zimmermann, (σελ. 141 καὶ ἐξῆς) ὅσον καὶ ὁ E. Müller (II. 312 καὶ ἐξῆς). Ἐκ τῶν ὅσα δὲ ὑπεσημείωσεν ὁ Brenning (σελ. 25. 3.) περὶ τούτου τὰ μὲν ἀφορῶντα τὸν τελευταῖον συγγραφέα, ὡς ἐκλαβόντα δῆθεν τὸ τεχνητὸν κάλλος περιπεφρονημένον ὑπὸ Πλωτίνου, βασιζονται προδήλως ἐπὶ ὑπερεσπευσμένης κριτικῆς ὀρθότατα ὅμως ἔχουσιν ὅσα λέγει περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς φύσεως καὶ τῆς τοῦ τεχνίτου ψυχῆς ἐν τῷ δημιουργεῖν, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ Brenning μένει πιστότερος τῶν ἄλλων εἰς τὸ τοῦ Πλωτίνου λεκτικόν.

Ἀληθῶς ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ νεώτερον πνεῦμα ἐρμηνείαν τοῦ σημείου τούτου τῆς πλωτινεῖου καλολογίας οἱ δύο προμνημονευθέντες συγγραφεῖς οὐδεμίαν σχεδὸν ἀφήνουσιν ὑπερβολὴν εἰς τοὺς μετ' αὐτοὺς μελετῶντας ὡς πρὸς τὴν πιστὴν ὅμως ἀπόδοσιν τῆς τοῦ Πλωτίνου

γνώμης, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ λέγειν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, εἴμπορεῖ τις νὰ συμπληρώσῃ τόσον τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐνθουσιωδῶς ἀναπτυχθέντα, ὅσον καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Brenning διὰ βραχέων σημειωθέντα.

Ἐν Ἐνν. ΙΙΙ, 8, 2, ἐρμηνεύων τίνι τρόπῳ δημιουργεῖ ἡ φύσις ὁ Πλωτῖνος λέγει, ὅτι ὅπως ἡ ἐργασία τῶν κοροπλαθῶν καὶ πάντων ἐν γένει τῶν τὰς τοιαύτας τέχνας μετερχομένων προϋποθέτει μίαν μόνιμον δύναμιν, δι' ἧς καὶ καθ' ἣν παράγουσι τὰ ἑαυτῶν ἔργα οἱ τεχνῖται, οὕτω πρέπει καὶ περὶ τῆς δημιουργούσης φύσεως νὰ ἐννοήσωμεν «ὡς μένειν δεῖ καὶ ἐνταῦθα τὴν δύναμιν, τὴν οὐ διὰ χειρῶν ποιούσαν καὶ πᾶσαν μένειν». Ἐν τούτοις ἡ ἄνευ ὀργάνων ἐργαζομένη δημιουργικὴ αὕτη δύναμις συνοδεύεται ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ὑπὸ τόσης μόνον συναισθήσεως καὶ συνέσεως τοῦ ἑαυτῆς ἔργου ὅση εἶναι ἡ συναίσθησις καὶ σύνεσις τοῦ ὑπνοῦντος παραβαλλομένη πρὸς τὴν τοῦ ἐγρηγορότος (αὐτόθι § 4). Τὰ μερικὰ τῆς φύσεως προϊόντα αὐξάνουσι καὶ φθίνουσι, γεννῶνται καὶ παρέρχονται, ὅπως τὰ τερπνὰ τοῦ κοιμωμένου ὄνειρα, ἐκ τοῦ περιεχομένου μὲν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς λαμβάνοντα τὴν ὑπαρξιν καὶ εἰς αὐτὸ διαλυόμενα πάλιν, ἀλλ' ἄνευ τῆς συνεκτικῆς τοῦ ἔχοντος αὐτὰ συνειδήσεως, χωρὶς τῆς ὑψηλῆς ἐπ' αὐτῶν ἐποπτείας τῆς νοήσεως, χωρὶς τῆς τοῦ νοῦ ἐνεργητικῆς παρεμβάσεως, δι' ἧς καὶ μόνης αἱ ἀσυνάρτητοι καὶ συγκεχυμένοι τοῦ καθεύδοντος παραστάσεις θὰ ὑπήγοντο εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ μορφήν καὶ θὰ ἐγίνοντο σαφεῖς, ἀληθεῖς ἰδέαι.

Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Πλωτῖνος, τὰ καθ' ὑπνον ταῦτα

θεωρήματα τῆς φύσεως εἶναι ἀμενηνὴ τις ζωὴ καὶ ἀσθενῆς παντάπασι, διότι «ἀσθενοῦσα θεωρία ἀσθενές θεώρημα ποιεῖ»¹⁸. Συνέπεια τούτου εἶναι, ὅτι τὰ ἐκ τῆς φύσεως γεννηθέντα δὲν δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἀφ' ἐαυτῶν τι χωρὶς τῆς νέας πάλιν ἐπεμβάσεως τῆς τοῦ παντός ψυχῆς.

Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν τέχνην. Τὴν τέχνην παραβάλλει ὁ Πλωτῖνος μὲ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς πρώτης, τῆς νοερωτέρας τοῦ παντός ψυχῆς, «ἢ ἡ θεωρία καὶ τὸ φιλομαθές καὶ τὸ ζητητικὸν καὶ ἡ ἐξ ὧν ἐγνώκει ὡδὶς καὶ τὸ πλήρες πεποίηκεν αὐτὴν θεώρημα πᾶν γενομένην ἄλλο θεώρημα ποιῆσαι». Διότι οὕτω, λέγει, ποιεῖ ἡ τέχνη «ὅταν ἐκάστη πλήρης ἢ ἄλλην οἶαν μικρὰν τέχνην ποιεῖ ἐν παιδίῳ ἰνδαλμα ἔχοντι ἀπάντων». (αὐτόθι § 5).

Οὐδὲ ἠδύνατο νὰ ἔχη ἄλλως ἀφοῦ πρόκειται οὐχὶ περὶ τῆς ἐπακτοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀληθοῦς τέχνης ἐκείνης, ἣτις ὑπ' αὐτῶν τῶν εἰδῶν πληρουμένη παραγωγικῆς δυνάμεως, ποιεῖ οὐχὶ λογισμῶ, ἀλλὰ νῶ. (Ἐνν. IV. 8.8.) Ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅπως εἶδομεν ἐν γένει τὴν τοῦ παντός ψυχὴν δημιουργοῦσαν. Ἐὰν τώρα προσθέσωμεν ὅτι «οὐ ταύτὸν κάλλος ἐπὶ μέρει καὶ ὅλῳ καὶ πᾶσι καὶ παντί», (Ἐνν. II. 9, 17) ἀλλ' ὅτι ἡ μὲν ὅλη τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου μορφή ἀπόνως καὶ ἀνεμποδίστως καλὴ ἐστὶ, ἐν

18. Ἐνν. II. 4: 5. λέγει ὅτι μορφουμένη ἡ ὕλη ὠρισμένον μὲν τι γίνεται, οὐ μὴν ζῶν οὐδὲ νοοῦν, ἀλλὰ νεκρὸν κεκοσμημένον, καὶ ἡ μορφή δὲ εἶδωλον· ὥστε καὶ τὸ ὑποκείμενον εἶδωλον.

τοῖς ὑστέροις ὁμως τὰ μέρη αὐτοῦ καθ' ἕκαστα, «δι' ἄλληλα ἐμποδίζοντα πολλάκις ἀποστερεῖται τοῦ τυχεῖν μορφῆς τῆς οἰκείας, ἣν ὁ λόγος ὁ ἐν σμικρῷ θέλει» Ἐνν. IV 3. 10. σελ. 380, συμπληροῦμεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλωτίνου οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται μὲν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ τεχνητοῦ κάλλους ὡς πρὸς τὸ ἐν τῇ φύσει, νὰ ὀρίζηται ὁμως τὸ εἰδικὸν ἔδαφος, ἐφ' οὗ καὶ μόνου δέδοται τοῖς τεχνίταις νὰ ἐξασκῶσι τὴν καλοποιὸν αὐτῶν δύναμιν: Ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς ἡ φύσις εἶναι ἀνυπέμβλητος ἀνέφικτος ἀριστοτέχνης· οἰκτρῶς δὲ ναυαγεῖ καὶ ἡ ὑψίστη καλλιτεχνικὴ μεγαλοφυΐα ὁσάκις συναγωνίζεται πρὸς αὐτήν, ἐξωπλισμένην δι' ὅλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων συγχρόνως. Τοῦτο ἡ ἐν γένει τέχνη τὸ συνησθάνθη ἀνέκαθεν. Διὸ καὶ ἀνέθηκε τὸν προορισμὸν αὐτῆς εἰς εἰδικωτέρας τέχνας, ἐκάστη τῶν ὁποίων σήμερον δι' ἀπάντων αὐτῆς τῶν μέσων καὶ τῶν δυνάμεων ἀνταγωνίζεται πρὸς μίαν ὠρισμένην ἢ πρὸς μερικάς τινὰς τῆς φύσεως δυνάμεις. Μόνον τοιοῦτοτρόπως καὶ μόνον ἐφ' ὅσον ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος γίνεται πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου αἱ τέχναι εἶναι καὶ θὰ ἦναι ἀνώτεροι τῆς φύσεως.

Ἰπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ δύνατο ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ τόσον τὸ ἀξίωμα τοῦ Πλωτίνου, ὅτι «αἰσχίων ζῶν καλλίων τοῦ ἐν ἀγάλματι καλοῦ», ὅσον καὶ τὰ τῆδε κάκεισε παρ' αὐτοῦ λεγόμενα περὶ τῆς ἐν γένει ἀπουσίας τοῦ κάλλους ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀψύχων. Βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ τέχνη ἐν τῇ ἀπεικονίσει νεκρῶν σωμάτων δύναται νὰ ποιήσῃ θαύματα καλλονῆς, οἷά εἰσι λόγου χάριν ἡ ὑπὸ

του Δανιήλ da Volterra ἀποκαθήλωσις του Χριστου¹⁹, ὁ ὑπὸ τοῦ Rubens²⁰ ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ Van Dyk²¹ θρῆνος ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ Σωτήρος, ἡ Pieta τοῦ Μιχαήλ-Ἀγγέλου²² κτλ. Ἀλλὰ τὸν διὰ τοιούτων αὐτῆς ἔργων θρίαμβον κατὰ τῆς ἀσχημίας τῆς φύσεως ποῦ τὸν ὀφείλει ἄρα γε ἡ τέχνη; Δὲν εἶναι ἡ ἀπουσία τῆς ζωῆς ἡ ἀπαλλάττουσα αὐτὴν τοῦ ἰσχυροτάτου της ἀντιπάλου καὶ περιορίζουσα τὸ πρόβλημά της εἰς τὸ τίνι τρόπῳ νὰ συναγωνισθῆ μόνον πρὸς τὴν ὑπολειπομένην ἀμυδρὰν ἔκφρασιν τῆς χρωστικῆς καὶ τῆς πλαστικῆς δυνάμεως τῆς φύσεως; καὶ πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου δὲν εἶναι ὁ Θάνατος ἰσχυρὸς ἀρωγὸς τῆς ἀδυναμίας τῆς τέχνης; Ὅπως δὴποτε, ὅσῳ ζωτικώτερα τὰ καλλιτεχνήματα, τόσῳ δυνατοτέρα λογίζεται ἡ τέχνη, καὶ ὅπου ἀκόμη αὕτη ὑπολείπεται ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τοὺς τύπους. Τὸ ὅτι ὁ Τιτσιανὸς ἀμαρτάνει ἐνίοτε ὡς πρὸς τὰς ἀναλογίας τῶν σωματικῶν μελῶν δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ τὸν θαυμάζωμεν ὡς ἀριστοτέχνην τῆς κατὰ ζωὴν παραστάσεως· καὶ ἡ περὶ τοὺς τύπους ἀκρίβεια κλασσικῶν τινῶν δραματοποιῶν τοῦ κόσμου δὲν προβιβάζει τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἀπέναντι τοῦ ὑπερορῶντος τοὺς κανόνας Σαιξσπήρου.

Ἐν τούτοις οὔτε ὁ περιλάλητος τῆς Ἀλβίωνος κύ-

19. Ἡ εἰκὼν εὔρηται ἐν τῇ τῶν καλογραίων ἐκκλησίᾳ S. Trinita ai monti ἐν Ῥώμῃ.

20. Ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῶν Βρυξελῶν.

21. Ἐν τῇ παλαιᾷ πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου.

22. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγ. Πέτρου ἐν Ῥώμῃ.

κνος, οὔτε οἱ ἄγνωστοι ἔτι ἀριστοτέχνηαι τῶν Περγαμη-
 νῶν μαρμάρων, με ὄλην τὴν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν ζωτικό-
 τητα, θὰ ἴσχυον νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς καλλολογικὰς τοῦ
 Πλωτίνου ἀξιώσεις ὡς πρὸς τὴν τῆς ζωῆς παράστασιν.
 Ἡ τέχνη ὑπερνικᾷ τὴν φύσιν, εἵπομεν, μόνον καθ' ὅσον
 συναγωνίζεται πρὸς μερικὰς αὐτῆς δυνάμεις· ζωὴ ὁμως
 εἶναι ἡ ἀρμονικὴ ἐνέργεια ἀπασῶν αὐτῆς τῶν δυνάμεων
 συγχρόνως. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο· ἡ ἀρμονικὴ τῶν φυσι-
 κῶν δυνάμεων ἐνέργεια, προηγηθεῖσα τῆς τέχνης, παρή-
 γαγε τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἐν τε τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς
 μέρεσιν αὐτοῦ οὕτως, ὥστε οὐδὲν πλέον ὑπολείπεται εἰς
 τὸ ὁποῖον νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἡ τέχνη ζωὴν καὶ ὕ-
 παρξιν. Ὡς πρὸς ταῦτα λοιπὸν οὔτε δύναται οὔτε πρέ-
 πει ποτὲ νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῆς φύσεως ἡ τέχνη. Ὅ-
 τι θὰ τῇ συνεβούλευεν ὁ Πλωτῖνος εἶναι ὅτι ἐν τοῖς ἔρ-
 γοις αὐτῆς τοῖς μερικοῖς ὀφείλει νὰ παριστᾷ ὀλοσχερῆ
 τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀρμονικῆς ἐκείνης συνεργασίας ἀπα-
 σῶν τῶν τῆς ζωῆς δυνάμεων. Ἀληθῶς εἶπεῖν ὁ Πλωτῖ-
 νος οὐδεμίαν κληροδοτεῖ τοῖς τεχνίταις ὑποθήκην ὡς
 πρὸς τὸ πρακτικὸν τῆς ἐργασίας αὐτῶν μέρος· γνωρίζει
 μόνον ὅτι ὁ ποιητῆς ἀγάλματος «ὃ δεῖ καλὸν γενέσθαι,
 τὸ μὲν ἀφαιρεῖ, τὸ δὲ ἀπέξεσε τὸ δὲ λειῖον τὸ δὲ καθαρὸν
 ἐποίησεν, ἕως ἔδειξε καλὸν ἐπὶ τῷ ἀγάλματι πρόσω-
 πον» (Ἐνν. I. 6. 9) καὶ δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι ὅπως ἐν πάσῃ πε-
 ριπτώσει ἀρμονία εἶναι «ἐκάστου μέρους τὸ αὐτῷ προσῆ-
 κον ποιοῦντος», οὕτω καὶ ἐν τῇ μουσικῇ «οὐ μόνον δεῖ
 συνάδειν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον καλῶς τὸ αὐτοῦ ἄδοντα οἰ-
 κείᾳ μουσικῇ». (Ἐνν. III. 6, 2). Ἐπομένως ἡδύνατο νὰ

τὸν ἐκλάβη τις ὑπολειπόμενον πολὺ τοῦ παρὰ Ξενοφῶντι Σωκράτους, ὅστις δίδει εἰς τὸν Παράσσιον καὶ τὸν Κλείτωνα τὰς σοφὰς ἐκείνας ὑποθήκας περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς τέχνης ἑκατέρου. ('Απομν. III. 10). 'Εν τούτοις τοῦτο θὰ ἐποίει, μόνον ὅστις ἤλπισε νὰ εὖρη παρὰ τῷ ἡμετέρῳ φιλοσόφῳ καλολογικὸν σύστημα ἐκ προθέσεως τελειωθὲν ἐν τε τῷ συνόλῳ καὶ τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ· ἀλλ' ἡμεῖς προελάβομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τοιοῦτόν τινα σκοπὸν ὁ Πλωτῖνος δὲν ἐπιδιώκει· ἐπαναλαμβάνομεν δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τὰς περισσοτέρας περὶ τῶν τεχνῶν θεωρίας αὐτοῦ συμπεραίνομεν ἐξ ὧσων ἐν παρομοίῳ λέγει περὶ αὐτῶν πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς ὄντολογίας αὐτοῦ κυρίως. 'Εὰν τώρα ἡ χρῆσις τοιαύτης τινὸς μεθόδου δὲν εἶναι ὅλως διόλου ἀσυγχώρητος, ἔχομεν νὰ δείξωμεν τὸν Πλωτῖνον καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὸ σημεῖον ἀνώτερον τῶν πρὸ αὐτοῦ περὶ τοῦ καλοῦ φιλοσοφησάντων.

'Εν 'Ενν. IV. 4 23, ἐπιθυμῶν ὁ Πλωτῖνος νὰ δείξη τίνι τρόπῳ μὲ ὅλας τὰς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα σκιάς καὶ ἀτελείας, ὑφίσταται φυσικὴ καὶ ἀβίαστος ἡ λαμπρὰ καὶ ἀρμονικὴ τοῦ σύμπαντος ζωὴ, παραβάλλει τὸν ὅλον κόσμον πρὸς τὴν ὄρχησιν ἐκείνην, περὶ ἧς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἶδομεν, ὅτι εἶναι τρόπον τινὰ ἡ κατὰ φύσιν ζωὴ τοῦ ὄρχουμένου· «ἀλλὰ τὰ μέρη τοῦ τὴν ὄρχησιν παρεχομένου καθ' ἕκαστον σχῆμα ἐξ ἀνάγκης οὐκ ἂν ὡσαύτως δύναίτο ἔχειν, τῶν μελῶν τοῦ σώματος ταύτης συνεπομένων καὶ καμπτομένων, καὶ πιεζομένου μὲν ἑτέρου, ἀνιεμένου δὲ ἄλλου, καὶ τοῦ μὲν πονοῦντος, τοῦ δὲ ἀνα-

πνοήν τινα ἐν τῷ διαφόρῳ σχηματισμῷ δεχομένου, καὶ ἡ μὲν προαίρεσις τοῦ ὀρχουμένου πρὸς ἄλλο βλέπει, τὰ δὲ πᾶσχει τῇ ὀρχήσει ἐπομένως καὶ ὑπουργεῖ τῇ ὀρχήσει καὶ συναποτελεῖ τὴν πᾶσαν, ὥστε τὸν ἔμπειρον ὀρχήσεως εἰπεῖν ἄν, ὡς τῷ τοιούτῳ σχηματισμῷ αἴρεται μὲν ὑψοῦ τοδὶ μέλος τοῦ σώματος, συγκάμπτεται δὲ τοδί, τοδί δὲ ἀποκρύπτεται, ταπεινὸν δὲ ἄλλο γίνεται, οὐκ ἄλλως τοῦ ὀρχηστοῦ προελομένου τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ ὅλου σώματος ὀρχήσει θέσει ταύτην ἀναγκαίαν ἴσχοντος τοῦδε τοῦ μέρους τοῦ τὴν ὀρχησιν διαπεραίνοντος» λέγει ὁ Πλωτῖνος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ, καὶ εἶτα προσθέτει: «Τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ φατέον ποιεῖν». Τὴν τελευταίαν ταύτην φράσιν ἐάν τις ἤθελε μεταβάλλει εἰς τό: τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καὶ τοὺς τεχνίτας φατέον ποιεῖν», θὰ ἐξέφραζε νομίζομεν ὀρθότατα τὸ πῶς ὁ Πλωτῖνος ἐννοεῖ τὴν σύστασιν τῶν ἀληθῶν καλλιτεχνημάτων. Νομίζομεν δὲ τοῦτο οὐχὶ ἐξ ἀπλοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα θαυμασμοῦ, ἀλλὰ διότι μᾶς ὑπαγορεύεται ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς αὐτοῦ καλλολογίας. Ἄφοῦ ἡ τοῦ παντός ψυχὴ παράγει τὸ σύμπαν ὅπως ὁ γλύπτης ἐν ἄγαλμα, καὶ ἄφοῦ ἡ τέχνη δημιουργεῖ τὰ ἐαυτῆς ἔργα πρὸς τὴν τοῦ παντός ἀποβλέπουσα φύσιν, ἐπόμενον εἶναι τὰ ἔργα τοῦ τεχνίτου νὰ ᾔηται ἐν τῇ μερικότητι αὐτῶν, ὅ,τι εἶναι τὸ σύμπαν ἐν τῇ ὁλότητι του· νὰ ᾔηται δηλονότι, ὡς καὶ προηγουμένως εἵπομεν ἐντελεῖς καὶ ἄρτιοι μικρόκοσμοι. Μόνον τοιουτοτρόπως ἐννοεῖται διατί τὸ τεχνητὸν κάλλος, καίτοι στερεῖται φυσικῆς ζωῆς, τίθεται ὁμως ὑπὸ τοῦ Πλωτίνου ἀνώτερον τῆς ἐν τῇ

φύσει καλλονῆς καὶ ἐκτιμᾶται ἀξιώτερον, παρ' ὅ,τι τοῦτο συμβαίνει ἐν τοῖς διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος. Ἐν τοῖς μερικοῖς τῆς φύσεως δημιουργήμασι τὸ κάλλος ὑφίσταται σπανίως καὶ οὕτως εἶπεῖν κατ' ἐξαιρέσιν, οὐδέποτε ὅμως ὡς ἀνελλιπῆς τῆς ιδέας ἔκφρασις. Οἱ μορφωτικοὶ τῶν ὑλικῶν στοιχείων λόγοι, ἀποστάντες τοῦ νοητοῦ κόσμου, ἐγένοντο ἀμυδρότερα κάλλη καὶ ἀσθενέστεραι δυνάμεις. Ἐν τοιαύτῃ δὲ καταστάσει ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφήν μετὰ τῆς ὕλης, οὔτε ἀπάντων τῶν στοιχείων αὐτῆς ἰσχύουν νὰ ἐπικρατήσουν, οὔτε τὸ ἀρχικὸν τῆς ιδέας κάλλος ν' ἀντιπροσωπεύσουν αἰσθητοποιούμενοι. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ὡς πρὸς τὴν τέχνην. Αὕτη ἐπιλαμβανομένη τῆς ὕλης διὰ τῆς τοῦ τεχνίτου ψυχῆς, ἣν ἐλόγωσε, δὲν ἀπέστη καὶ τῆς μετὰ τοῦ νοῦ συναφείας. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ λόγοι δι' ὧν μορφοῦνται τὰ μερικὰ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου φαινόμενα κατὰγονται ἐκ τῆς δευτέρας, τῆς ἀσθενεστερας τοῦ παντός ψυχῆς, αἱ ιδέαι δι' ὧν αἱ ψυχαὶ τῶν τεχνιτῶν ἐμφοροῦνται καὶ καθ' ἃς δημιουργοῦσιν, εἶναι τὰ ἄμεσα τοῦ νοητοῦ κόσμου ἀπαυγάσματα. Ἀφοῦ δὲ ἡ τέχνη εἶναι ιδέα ἣτις δὲν ἐξέπεσε τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς τελειότητος, ἄρα καὶ τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον παράγει εἶναι ἡ δυνατὴ ἔκφρασις αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ νοητοῦ κάλλους, πρὸς ὃ ἀποβλέπει ποιοῦσα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ τεχνητὸν καλὸν χρησιμεύει παρὰ Πλωτίνω ὡς ἐθιστικὸν τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς μέσον, δι' οὗ τις ἀνάγεται ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ ἐν σώμασιν, εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ ἠθικοῦ, καὶ εἶτα τοῦ νοητοῦ κάλλους. (Ἐνν. I. 3. 2. καὶ I. 6. 9). Πλὴν ἐνταῦθα ἐπατήσαμεν τὸ σύνορον ἐνθα λήγει ἡ φιλοσοφία

τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνω καὶ ἄρχεται ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ καὶ ἡ θεοσοφία.

Ὁ Πλωτῖνος ἀναχωρῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι «τὸ πρῶτον ποιοῦν πᾶν καθ' αὐτὸ κρεῖττον εἶναι δεῖ τοῦ ποιουμένου»²³, ἐπιστρέφει ἀπὸ τοῦ κάλλους τὸ ὁποῖον ὁ τεχνίτης ἐπάγει εἰς τὰ ἑαυτοῦ ἔργα πρὸς τὸ κάλλος τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, ἦν ἐν τῷ ἐννοήσαντι πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὸν λίθον, καὶ θεωρεῖ τὸ τελευταῖον τοῦτο κάλλιον τοῦ πρώτου, πολλῶ ὅμως ἄμεινον τὸ ἐν τῇ τέχνῃ, ἐξ ἧς, ὡς ιδέας, εἶχε λαβοῦσα τὸ κάλλος ἡ τοῦ τεχνίτου ψυχὴ, ὡς ἀρετὴν αὐτῆς καὶ τελειότητα. Καὶ οὕτω καθεξῆς ἀνέρχεται κατὰ διάνοιαν ὁ Πλωτῖνος εἰς τὸ ἀμήχανον καὶ θαυμάσιον κάλλος τοῦ νοῦ μονουμένου, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγε μὲν ἡμῖν εὐθύς ἀρχόμενος τοῦ πρώτου αὐτοῦ βιβλίου, (Ἐνν. I. 6. 1.) ἐξαίρει δὲ καὶ ἐκθειάζει ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα, ὡς ἄκις τῷ δοθῆ ἀφορμῇ, διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ περὶ τὰ τοιαῦτα θερμότητος καὶ ἀληθῶς θρησκευτικοῦ οἴστρου. Διότι τὸ κάλλος τοῦτο εἶναι τὰ μυστηριώδη προπύλαια τὰ ἐπιπροσθοῦντα τῆς ἀδύτου κατοικίας τοῦ ὑψίστου θεοῦ τοῦ Πλωτίνου, εἶναι ἡ μαγικὴ αὐλαία, ὅπισθεν τῆς ὁποίας ἄπλετος ἀπαστρέπτει διαφαινομένη ἡ ἀγία τοῦ Ἀγαθοῦ λάμψις, θέλγουσα καὶ καλοῦσα πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ μακαριότητα τὰς πεπλανημένας ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. (ἔλκον πρὸς αὐτὸ καὶ ἀνακαλούμενον ἐκ πάσης πλάνης, ἵνα πρὸς αὐτὸ ἀναπαύσαιτο. Ἐνν. VI 7. 23). Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δύναται νὰ εἴπη τις ἀληθῶς με-

23. Ἴδ. καὶ Ἐνν. VI. 7. 33.